

NOSTRATİK DİL TEORİSİ İÇERİSİNDE ALTAY DİLLERİ

ARIKOĞLU, Ekrem*
TÜRKİYE/TURÇIA

ÖZET

Nostratik dil teorisi, isim babalığını Holger Pedersen'in yaptığı ve İlliç Svitiç'in geliştirdiği; Afro-Asyatik, Kartvel, Elam-Dravit, Hint-Avrupa, Ural-Yukagir, Eskimo-Aleut, Altay, Kore ve Japon dillerinin aynı kökene dayandığını savunan bir teoridir.

Bu teoriye göre, günümüzdeki pek çok dil ailesi MÖ 14.000-10.000 yıllarında aynı kökene dayanıyordu. 8.000 yıl önce Altay dil grubu ana gruptan ayrıldı. Fakat günümüzde pek çok leksik unsur tarihî bağların tespit edilmesine yardımcı olmaktadır.

Altay dilleri veya dil grubunun diğer dil aileleriyle olan bağları, örnek kelimelerle gösterilmektedir. Bu bağlantılar daha çok leksik unsurlarla sınırlı tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Nostratik dil teorisi, Altay dil grubu, dil teorisi, dünya dil grupları.

ABSTRACT

The Nostratic language theory, the brainchild of Holger Pedersen and developed by Svitiç, is a theory which defends the view that The Afro-Asiatic, Kartvel, Elam-Dravid, Indo-European, Ural-Yukagir, Eskimo-Aleut, Altai, Korean, the Japanese language stem from the same root. According to this theory, language families of our time shared the same root around B.C. 14.000-10.000. The Altaic language group was separated from the main group 8.000 years ago. However, many lexical characteristics of this group enables us to establish historical ties with the main group.

Relations of Altaic languages and language groups with other language families are shown with sample words. There relations have been limited to lexical elements.

Key Words: Nostratik language theory, Altaic language group, Language theory, world language groups.

---

* Doç. Dr. Gazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü Öğretim Üyesi. Ankara/TÜRKİYE. e-posta: arikoglu@gazi.edu.tr

GİRİŞ

Dünya dillerinin birbiriyle köken akrabalığı konusundaki görüşlerin uzun bir geçmişi vardır. Bu konudaki ilk ciddi kuramcı olarak Avrupa ve Hint dilleri arasındaki yakınlığı 1786 yılında keşfeden Sir William Jones kabul edilir.

“Nostratik” terimini ilk kullanan Holger Pedersen’dir. Pedersen, bu terimi, 1903 yılında yazdığı “Türkische Lautgesetze” adlı makalesinde Hint-Avrupa ile bağlantılı diller için kullandı. Terim, Latince *nostrates* (bizim ülkenin insanları) kelimesinden geliyordu.” (Ercilasun, 2004: 27).

İlliç-Svitç’ın fikirlerinden geniş ölçüde faydalandığı İtalyan bilim adamı A. Trombetti, yirminci yüzyılın başından itibaren yayımladığı ciddi çalışmalarla Hint-Avrupa dilleriyle diğer dil aileleri arasındaki akrabalığı ortaya koydu (Trombetti, 1905, 1908, 1923).

Nostratik dil teorisini geliştiren bilim adamı İlliç-Svitç’tir. Sviti’ın çalışmaları ölümünden sonra yayımlanır.

Bizim bu yazı içerisinde çalışmalarını geniş ölçüde ele alacağımız kişi ise Rus Nostratik okulu temsilcilerinden Sergey Starostin’dir.

Ülkemizde Nostratik dil ailesinden ilk bahseden kişi Ahmet B. Ercilasun’dur. Ercilasun önce **Türk Dili Tarihi** kitabı ile (Ercilasun, 2004: 27-32), daha sonra yazdığı iki makaleyle (Ercilasun, 2007a, 2007b) Türk bilim dünyasını Nostratik ve Avrasyatik dil ailelerinden haberdar etti.

Nostratik Dil Teorisi ve Altay Dilleri

Vladislav M. İlliç-Svitç, ölümünden sonra yayımlanan üç ciltlik **Opit Sravneniya Nostratiçeskih Yazıkov** (İlliç-Svitç; 1971, 1976, 1984) adlı eserinde Sami-Hami, Kartvel, Hint-Avrupa, Ural, Dravit ve Altay dillerinde ortak olduğunu düşündüğü 378 kelimeyi inceler. 378 kelime içerisinde Hint-Avrupa 250, Altay 247, Hami-Sami diller 243, Ural 214, Dravit 184, Kartvel 146 kelimeyle temsil edilir.

İlliç-Svitç’in eserinde, Altay dilleriyle Hint-Avrupa dilleri arasında 153, Hami-Sami dilleri arasında 148, Ural dilleri arasında 143, Dravit dilleri arasında 127, Kartvel dilleri arasında 92 kelimenin ortak olduğu görülür.

İlliç-Svitç’ın çalışmasında sadece kelimeler değil, ortak olduğu düşünülen ekler de verilmektedir. Eserde altı dil ailesinde de ortak olan kelimeler vardır ve bu kelimelerin Altay dillerinin de içerisinde bulunduğu dillerin evrensel kelimeleri olduğu söylenebilir. bu kelimelerden ve eklerden bazıları şunlardır: *bura* (*bur-*), *calu* (*çal-*), *da* (*-da*), *i* (işaret zamiri veya 3. teklik şahıls zamiri), *kéli* (*kelin*), *käs-* (*kes-*), *kär-* (*ker-*), *kapan-* (*kapa-*), *lipa* (*yapüş-*), *-1* (*1* sıfat yapım eki kız-ıl), *-ma* (*-ma* fiilden isim yapım eki), *mi* (*mi* soru eki), *-n* (*min*, *sin*), *tapha* (*tap=-tep-*).

Aharon Dolgopolsky, **The Nostratic Macrofamily and Linguistic Palaentology** adlı eserinde 124 kelimeyi inceler (Dolgopolsky 1998). 24 kelime içerisinde Hami-Sami dilleri 110, Hint-Avrupa dilleri 77, Altay dilleri 67, Ural dilleri 64, Kartvel dilleri 47, Dravit dilleri 46 kelimeyle temsil edilir. Dolgopolsky'nin çalışmasında Altay dilleri; Hami-Sami ve Hint-Avrupa dillerinden sonra en çok kelimeyle temsil edilen aile olarak görülür. Dolgopolsky'nin Nostratik kelimeleri içerisindeki bazı Türkçe kelimeler şunlardır: *kıragü, bal, arpa, kat-, tolu, elik* (bir tür geyük), *kerçi, buga, kelin, apa* (baba), *al* (hile).

R. Allan Bomhard ve John C. Kerns, **The Nostratic Macrofamily A Study in Distant Linguistic Relationship** (Bomhard-Kerns, 1994) adlı eserinde 601 kelimeyi nostratik kökler olarak inceler. Bu eserdeki kelimelerin durumu Türkçe kelimeler açısından Ahmet B. Ercilasun tarafından geniş bir şekilde değerlendirildiğinden biz burada ayrıntılara girmiyoruz (Ercilasun, 2007a).

Joseph H. Greenberg, **Indo-European and its Closest Relatives (The Eurosiatic Language Family)** adlı eserinde Nostratikçilerden farklı olarak, “Avrasyatik”, diye adlandırdığı teorisinde Hami-Sami, Kartvel ve Dravit dillerine yer vermez. Buna karşılık; Hint-Avrupa, Altay ve Ural dilleriyle birlikte, Kore-Japon-Aynu, Çukçi, Eskimo-Aleut, Gilyak dillerini Avrasyatik büyük ailesi içine alır.

Greenberg'in eserinde 437 kelime incelenir. “437 kelime içerisinde dil ailelerinin temsil oranı şöyledir: Kore-Jap.-Aynu 346 (% 79), Altay 324 (% 74), Hint-Avrupa 226 (% 51), Ural 213 (% 49), Çukçi 192 (% 44), Eskimo-Aleut 181 (% 41), Gilyak 158 (% 36), Etrüskçe sadece üç kelime var.” (Arıkoğlu, 2007a: 111).

Rus Nostratik okulunun son yıllardaki en önemli temsilcisi Sergey Starostin (Arıkoğlu, 2007b) ve arkadaşları, Nostratik çalışmalarını bilgisayar ortamında yayımlamak üzere <http://starling.rinet.ru> adresinde “The Tower of Babil (An Etymological Database Project)” adını verdikleri projeyi geliştirmişlerdir. Başlangıçta sadece Rus Nostratik okulunun özellikle S. Starostin'in çalışmalarının yayımlandığı site, daha sonra Amerika'da bulunan Santa Fe Enstitüsünün “Evolution of Human Languages” projesiyle birleştirilmiştir. Sergey Starostin'in 2005 Yılında ölümüyle Proje Georgiy Starostin tarafından yürütülmektedir. Bu sitede büyük dil ailelerinin birbirleriyle olan köken bağlantıları verilmekte, kelimelerin dil ailesi içerisinde yer alan dillerdeki şekilleri ayrı ayrı gösterilmektedir. Böylece “kök dil”den aileler içerisindeki dillere uzanan bir “dil ağacı” oluşturulmaktadır.

S. Starostin, “Nostratik” ana başlığını verdiği dil gruplarının alt başlığı olarak “Avrasyatik” terimini kullanır. Böylece Nostratik ve Avrasyatik dil aileleri birleştirilmektedir. Her sayfada 20 sözcüğün yer aldığı, 104 sayfada 2077 kelime Nostratik dil ailesinde ortak olarak düşünülmektedir .

Sayfalarda sırasıyla; “Nostratik” ana başlığı altında ”Avrasyatik” sözcüğün İngilizce anlamı, sözcüğün daha uzak ailelerle bağlantısı (Borean), Hint-Avrupa, Altay, Ural, Kartvel, Dravit, Eskimo-Aleut, Çukçi-Kamçatka dil ailelerindeki en eski biçimler, yorumlar (comments) ve referanslar yer alır. Görüldüğü gibi burada yedi dil ailesi Nostratik diller olarak verilmektedir. Günümüzde de devam eden Hami-Sami dillerinin Nostratik dil ailesinin bir üyesi olup olmadığı tartışmalarına Starostin bu çalışmada yer vermeyerek bu dil ailesinin Nostratiğin “kızı” değil “kız kardeşi” olduğu görüşlerine katılmış olmaktadır (Ercilasun, 2004: 28). Buna karşılık Greenberg’in Avrasyatik diller içine almadığı Kartvel ve Dravit dillerini Nostratik diller içerisine almaktadır.

Sitede yer alan 2077 kelimedenden 10’u sadece 1 dil ailesinde yer alır. 775 kelime iki dil ailesinde, 625 kelime, 3 dil ailesinde, 415 kelime 4 dil ailesinde, 195 kelime 5 dil ailesinde, 45 kelime 6 dil ailesinde, 12 kelime 7 dil ailesinde ortakır. Burada en ilgi çekici sonuç, iki dil ailesiyle temsil edilen 775 kelimedenden 137’sinin sadece Altay ve Dravit dilleriyle temsil edilmesidir ki, bu çok yüksek bir rakamdır.

Starostin’in çalışmada bütün dil ailelerinde ortak olan kelimelerden bazıları şunlardır: *yal* (yaş), *burue* (toz-), *ne* (ne soru zamiri), *tu* (çi) (2. şahıs zamiri), *to* (işaret zamiri), *tuki* (tüken-), *talo* (omuz).

2077 sözcük içerisinde Altay 1664 (% 80), Hint-Avrupa dilleri 1259 (% 60), Ural 1207 (% 58), Dravit 1104 (% 53), Kartvel 770 (% 34), Eskimo-Aleüt 232 (% 11), Çukçi-Kamçatka 173 (% 8) sözcükle temsil edilir. Görüldüğü gibi Starostin’in “Nostratik Etimolojiler” çalışmada en yüksek oranda Altay dilleri temsil edilmektedir. Bunda Starostin’in esas itibarıyla Çin-Tibet ve Kafkas dilleri uzmanı olmasına rağmen **Altay Dillerinin Etimolojik Sözlüğü**’nün yazarlarından biri olmasının etkisi olsa gerek (Starostin, Dibo, Mudrak 2003).

Bu çalışmada Altay dilleriyle diğer dil ailelerinin bağlantısı ise şöyledir: Hint-Avrupa dillerinin 1259 kelimesinin 957’si Altay dilleriyle ortakır ve bu % 76’lık bir orana tekabül eder. Ural dillerinin 1207 kelimesinin 950’si Altay dilleriyle ortakır ve bu % 78’lik bir ortaklığa karşılık gelmektedir. Kartvel dillerinin 770 sözcüğünden 57’si Altay dilleriyle ortakır ve bu % 74’lük bir ortaklığa karşılık gelmektedir ve dil aileleri arasında en düşük orana tekabül etmektedir. Dravit dillerinin 1104 kelimesinden 888’i Altay dilleriyle ortakır ve bu % 80’lik bir ortaklığı gösterir. Eskimo-Aleut dillerinin 234 kelimesinden 219’u Altay dilleriyle ortakır ve bu % 94’lük bir örtüşmeyi gösterir. Çukçi-Kamçatka dillerinin 173 kelimesinden 146’sı Altay dilleriyle ortakır ve bu % 84’lük bir ortaklığı gösterir. Burada Eskimo-Aleut ve Çukçi-Kamçatka dillerinin az sayıda kelimeyle temsil edildiğini vurgulamak gerekir. Buna rağmen Eskimo-Aleut ve Çukçi-Kamçatka dillerinin en yüksek ortaklığı göstermesi ilgi çekicidir. Yakın orantıda kelime sayısı ile temsil edilen daha büyük dil ailelerinden Altay dilleriyle en yüksek orantıda ortaklık gösteren dil ailesi Dravit’tir. Bunun sonucu

olarak S. Starostin, yaptığı dil ağacında Dravit dillerini, Altay dillerine Ural dillerinden daha yakın olarak göstermektedir.

SONUÇ

1. Ülkemizde Ahmet B. Ercilasun'un yazdıklarıyla haberdar olduğumuz Nostratik dil teorisiyle ilgili çalışmalar, modern anlamda dünyada 1960'lı yıllardan itibaren özellikle Illiç-Svitiç'in görüşleriyle başlamıştır ve günümüzde de yoğun bir şekilde devam etmektedir.

2. Nostratik dil teorisi içerisinde Altay dil ailesinin durmu, sınıflamayı yapan bilim adamlarının uzmanlık alanlarına göre değişkenlik göstermektedir. S. Starostin'in yaptığı çalışmada Nostratik dil ailesi içerisinde Altayca en yüksek temsil oranına sahiptir.

3. Altay dil ailesinin Ural dil ailesiyle bağlantısı uzun zamandır araştırılmaktadır. Hatta bazı bilim adamları iki dil grubunu "Ural-Altay" şeklinde bir aile olarak düşünmektedir. (Nostratikçiler Ural ve Altay dil ailelerini ayrı ayrı alırlar.) Nostratik çalışmaları, Altay dillerinin Hint-Avrupa ve Dravit dilleriyle tarihî bağlarının da araştırılması gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

4. Daha çok Atatürk zamanında yapılan Hint-Avrupa dilleri ve Türkçe arasındaki bağlantıları araştırma çalışmaları, bütün dünya dillerinin Türkçeden türediğini öne süren teori sebebiyle çıkmaza girmiştir. Ama Türkçenin de içerisinde bulunduğu Altay dillerinin; Hint-Avrupa, Ural, Dravit dilleri başta olmak üzere pek çok dil ailesiyle ortaklıkları Nostratik dil teorisi çalışmalarıyla açık bir şekilde ortaya konulmaktadır. Nostratikçiler bu benzerlikleri ortak bir kök dilden gelmeyle açıklamaktadır. Ama bu dil günümüzde konuşulan herhangi bir dil değildir; hepsinin ortak atasıdır.

5. Nostratikçilerin yaptığı dillerin ortak kökenden geldiği yolundaki çalışmalar, genetik çalışmalarıyla desteklenmektedir. Genetik biliminin daha da gelişmesi, dillerin köken bağlantıları konusundaki çalışmalara katkı sağlayacaktır.

6. Burada bahsedilen yeniden kurma çalışmaları, ayrışmaları MÖ 14.000-3.000 yılları arasında olmuş kabul etmektedir. Çalışmalar daha çok leksik unsurlar üzerinden yapılmaktadır. Fakat sözcük tabanlarının anlam ve şekilce aynı kökene dayanıyor olmasma (düzenli ses değişimleri gözönünde bulundurularak) dikkat edilmektedir.

KAYNAKÇA

Arıkoğlu, Ekrem, (2007a), Greenberg'in Avrasyatik Dil Teorisi ve Türkçe, **Dil Araştırmaları**, Sayı: 1, s. 109-114.

Arıkoğlu, Ekrem, (2007b), "Dile Âşık Bir Adam: Dr. Sergey Anatolçeviç Starostin", **Dil Araştırmaları**, Sayı: 2, s. 167-171.

Bomhard, R. Allan-Kerns, C. John, (1994), **The Nostratic Macrofamily a Study in Distant Linguistic Relationship**, Berlin-New York.

Dolgopolsky, Aharon, (1998), **The Nostratic Macrofamily and Linguistic Palaentology**, McDonald Institute for Archaeological Research, Cambridge.

Ercilasun, Ahmet B., (2004), **Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi**, Akçağ, Ankara, s. 27-32.

----, (2007a), “Türkiye’nin En Eski Komşuları”, **Makaleler, Dil-Tarih-Edebiyat** (Yayına Hazırlayan: Ekrem Arıkoğlu), Akçağ, Ankara, s. 41-62.

----, (2007b), “Büyük Aile Teorileri İçinde Türkenin Yeri”, **Makaleler, Dil-Destan-Tarih-Edebiyat** (Yayına Hazırlayan: Ekrem Arıkoğlu), Akçağ, Ankara, s. 62-69.

Greenberg, Joseph H., (2002), **Indo-European and its Closest Relatives, The Eurasiatic Language Family**, Volume: 2 Lexicon, Stanford University Press Stanfors, California.

İlliç-Svitıç, V. M., (1971), **Opıt Sravneniya Nostratiyeskih Yazıkov (Semitohamitskiy, Kartvel’skiy, Indoyevropeyskiy, Ural’skiy, Dravidiskiy, altayskiy) Vvedeniye. Sravnitel’ny Slovar’ (B-K)**, Akademiya Nauk SSSR Institut Slavyanovedeniya i Balkanistiki, Moskva.

----, (1976), **Opıt Sravneniya Nostratiyeskih Yazıkov (Semitohamitskiy, Kartvel’skiy, Indoyevropeyskiy, Ural’skiy, Dravidiskiy, Altayskiy) Vvedeniye. Sravnitel’my Slovar’ (L-Z) Uazeteli**, Akademiya Nauk SSSR İnstitut Slavyanovedeniya i Balkanistiki, Moskva.

----, (1984), **Opıt Sravneniya Nostratiyeskih Yazıkov (Semitohamitskiy, Kartvel’skiy, Indoyevropeyskiy, Ural’skiy, Dravidiskiy, Altayskiy) Vvedeniye. Sravnitel’my Slovar’ (R-Q)** (Po Kartotekam A vtora), Otvetvenny. Redaktor: A. V. Dybo, Akademiya Nauk SSSR Institut Slavyanovedeniya i Balkanistiki, Moskva.

Starostin, S.-Dybo, A. V.-Mudrak, Oleg A., (2003), **O. Etymological Dictionary of the Altaic Languages Part One (A-K), Part Two (L-Z), Part Three (Indices)**, Brill, Leiden-Boston.

Trombetti, Alfredo, (1905), **L’unita D’origina del Linguaggio**, Bologna.

----, (1908), **Saggi di Lessicologia Generale Comparete**, Bologna.

----, (1923), **Elementi di Glottologia**, Bologna.